

УДК 378.147

**ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ АГРОБІОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
ПРОФЕСІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

О.С. Сиротін

старший викладач кафедри романо-германських мов і перекладу,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
email: alxsirotin@gmail.com

**ФОРМИРОВАНИЕ У СТУДЕНТОВ АГРОБИОЛОГИЧЕСКИХ-
СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНО - ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОЙ
КОМПЕТЕНТНОСТИ СРЕДСТВАМИ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА**

А.С. Сиротин

старший преподаватель кафедры романо-германских языков и перевода,
Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

**FORMATION OF PROFESSIONAL AND TERMINOLOGICAL COMPETENCE BY FOREIGN
LANGUAGE AT STUDENTS OF AGRIBIOLOGICAL SPECIALITIES**

O.S. Syrotin

senior lecturer of Department of Romance and Germanic Languages and Translation,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

У статті розглянуто окремі аспекти роботи з формування професійно-термінологічної компетентності студентів агробіологічних спеціальностей під час вивчення іноземної мови. Розглянуто принципи відбору професійно орієнтованих текстів з агробіологічної тематики. Описуються методи та прийоми вивчення термінологічної лексики, розглядаються способи семантизації термінів і складні випадки їх передачі українською мовою.

Ключові слова: професійно-термінологічна компетентність; майбутні фахівці; агробіологічна спеціальність; англомовна термінологія.

В статье рассмотрены некоторые аспекты работы по формированию профессионально-терминологической компетентности студентов агробиологических специальностей в процессе изучения иностранного языка. Рассмотрены принципы отбора профессионально ориентированных текстов агробиологической тематики. Описываются методы и приемы изучения терминологической лексики, рассматриваются способы семантизации терминов и сложные случаи их передачи на украинском языке.

Ключевые слова: профессионально-терминологическая компетентность; будущие специалисты; агробиологическая специальность; англоязычная терминологическая лексика.

The article deals with some aspects of formation of professional and terminological competence of students of agrobiological specialties in the process of learning foreign language. Principles of selection of professionally oriented texts of agrobiological subject are highlighted. Methods and receptions of study of terminology vocabulary are described in this article. The methods of terms semantization and difficult cases of transfer them into Ukrainian are examined.

Keywords: professional competence terminology; future specialists; agribiological speciality; English terminological vocabulary.

Постановка проблеми. В умовах інтенсифікації вивчення іноземної мови велика увага приділяється відповідності рівня та якості кваліфікації майбутнього фахівця європейським та

світовим стандартам, оскільки з розширенням міжнародного співробітництва володіння іноземною фаховою мовою стало обов'язковою складовою професійної компетенції [2].

Для майбутніх фахівців вільне володіння термінологією є умовою успішної професійної діяльності. Саме тому в процесі вивчення англійської мови фахового спрямування перед студентом постає завдання – засвоїти як загальнонавчальні терміни і поняття, так і вузькоспеціалізовану фахову лексику. А для викладача важливим стає пошук ефективних методів запам'ятовування та практичного оволодіння термінологією. Це робить актуальним дослідження процесів формування і розвитку термінологічних знань майбутніх фахівців агропромислової галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем термінології присвячені наукові роботи К. Авербуха, Д. Лотте, Т. Канделаки, В. Даниленка, Г. Винокура, В. Карабан та ін.

Важливий внесок у розробку питань формування професійно-термінологічної компетентності зробили Д. Бобова, З. Гирич, Н. Голуб, Г. Онуфрієнко, І. Дроздова, М. Гуць. Проблеми формування термінологічної компетентності досліджували Л. Барановська (створила дидактико-методичну систему поетапної підготовки студентів з професійного спілкування, дослідила роль знань зі спеціальної термінології у фаховій підготовці майбутніх аграрників); В. Борщовецька (розробила методику навчання іншомовної фахової лексики студентів економічних спеціальностей); Л. Вікторова (запропонувала методику засвоєння фахової ветеринарної термінології латинського та грецького походження), А. Дьомін (обґрунтував процес засвоєння нових термінів на психофізіологічному рівні, розробив шляхи оптимізації навчання студентів-аграрників фахової термінології).

Проаналізувавши сучасну теорію і практику мовленнєвої підготовки студентів ВНЗ, зазначимо, що проблема формування професійно-термінологічної компетентності студентів агробіологічних спеціальностей ще не була предметом окремого наукового дослідження.

Мета статті – охарактеризувати поняття професійно-термінологічної компетентності майбутніх фахівців агробіологічних спеціальностей та окреслити окремі аспекти роботи з її формування під час вивчення дисципліни “Англійська мова за професійним спрямуванням”.

Виклад основного матеріалу. Критерієм якості підготовки випускника вищої школи виступає професійна компетентність. Міжнародний департамент стандартів з навчання та освіти розглядає поняття професійної компетентності як спроможність кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати завдання або роботу.

Існує багато підходів до окреслення структури професійної компетентності, серед яких виділяють такі компетентності: загальнокультурна, навчально-пізнавальна, інформаційна, комунікативна, соціально-трудова, особистого самовдосконалення (А. Хуторський), мовленнєва, мовна (лінгвістичну), прагматична, предметна, соціолінгвістична, термінологічна (М. Пентилюк).

Під професійно-термінологічною компетенцією розуміємо здатність влучно та доцільно використовувати фахові терміни, знання з логіки висловлювань та структури формулювань, набуті вміння та навички граматично правильно будувати речення та власний діалог у ситуаціях професійного спілкування, спираючись на досвід, отриманий під час вивчення дисциплін біотехнологічного спрямування у вищому навчальному закладі, при цьому мотивуючи себе відповідністю обраному фаху та високими результатами в професійній діяльності і розуміючи, що запорукою успіху є постійне відпрацьовування навичок та саморозвиток особистості.

Аналіз досліджуваної проблеми дозволяє стверджувати, що термінологічні знання повинні формуватися на загально-дидактичних принципах (комунікативності, науковості, систематичності,

ситуативності, текстовідповідності, наочності, принцип зв'язку теорії з практикою, індивідуальному підході до студентів) і конкретизуватися специфічними принципами навчання (міждисциплінарності, модульності, креативності, індивідуалізації, орієнтації на майбутню професійну діяльність) [1, с. 53].

Термінологічна лексика необхідна студентам насамперед при читанні спеціальних текстів за фахом у вищому закладі освіти з метою отримання професійної інформації, для ведення професійно-орієнтованої бесіди або дискусії із зарубіжними фахівцями, а також при написанні анотації, реферату чи повідомлення. Тому викладачеві англійської мови для спеціальних цілей необхідно розуміти, які основні властивості термінологічної лексики, як семантизувати її значення у спеціальних текстах, за допомогою яких вправ активізувати її подальше вживання в усному і писемному мовленні.

Очевидно, що вивчення термінологічної лексики при викладанні іноземної мови професійного спрямування буде тим успішнішим й ефективнішим, чим краще зроблений вибір іншомовного фахового матеріалу, який залучається до навчального процесу. Таким базовим матеріалом є, перш за все, тексти фахового спрямування, які вважаються „джерелом для розширення фахового термінологічного словника” [5].

Використання фахових автентичних текстів, зміст яких відображає реальне мовлення носіїв або компетентних користувачів мови, допоможе студентам оперувати основними термінами професійного напрямку, формувати мовленнєві навички та вміння, життєво необхідні для реального професійного спілкування.

Робота над текстом за фахом починається з подачі та фонетичного опрацювання термінів і термінологічних словосполучень як ізольовано, так і в реченнях при виконанні умовно-мовленнєвих вправ рецептивного і репродуктивного характеру.

Як вважає К. Кусько [4], „текст за фахом – це передусім засіб становлення та розвитку професійної, точніше мовнопрофесійної майстерності”. Власне читання літератури за фахом збагачує термінологічний вокабуляр студентів, що, у свою чергу, дає можливість, за К. Кусько, „транспозиції термінологічних одиниць в усний чи письмовий текст за фахом”, тобто будувати непідготовлене висловлювання за професійною тематикою, вести документацію тощо. Деякі дослідники з питань термінології вважають, що саме на основі фахових текстів можна відпрацювати визначення, дефініцію для кожного терміна.

Як свідчить практика, на початковому етапі вивчення англійської мови професійного спрямування студенти більш зацікавлено й продуктивно опрацьовують термінологію сучасних текстів науково-популярного стилю. А студенти старших курсів, в яких уже сформовано предметно-понятійну базу, які розуміють терміни рідною мовою, опрацьовують самостійно термінологію з неадаптованих автентичних текстів наукового стилю. Такий вид „ознайомлювального” або „пошукового” читання необхідний студентам як для підготовки до написання рефератів, доповідей так і для майбутнього професійного росту, поглиблення знань з фаху.

Продуктивність засвоєння термінів та їх активне використання в усному та писемному фаховому мовленні багато в чому залежить від відповідної системи вправ, послідовно спрямованих як на ґрунтовне засвоєння термінології, так і на активізацію вмінь говоріння та слухання, необхідних для застосування цієї термінології в конкретних ситуаціях.

Серед великої кількості репродуктивних вправ ефективним є використання таких: дати усно визначення фаховим термінам українською мовою, підібрати терміни до запропонованих визначень, скласти термінологічний словник до тексту з фахового підручника.

Щоб семантизувати термін, встановити наявні зв'язки з іншими термінами, які входять у визначену сукупність термінів, необхідно дати його тлумачення у певному контексті, який у свою чергу, допомагає здогадатись про відповідне значення терміна, не вдаючись до його перекладу. У відриві від контексту, як вважають деякі дослідники, термінам властива багатоаспектність і поняттєва складність, у них з'являється багатозначність і синонімія, навіть експресивна забарвленість. Для семантизації термінів доцільно застосовувати такі способи: 1) визначення похідних термінів; 2) деривація термінів; 3) пояснення термінів засобами англійської мови; 4) підбір термінологічних синонімів; 5) підбір антонімічних термінів; 6) порівняння термінів британського та американського варіантів англійської мови; 7) переклад.

Щоб правильно визначити термін певної галузі, необхідно орієнтуватися на спеціальні контексти, зміст яких не повинен виходити за межі досліджуваної галузі. Отже, термін набуває конкретного значення у контексті і допомагає здогадатись про відповідне значення терміна не вдаючись до його перекладу. У відриві від контексту, як вважають деякі дослідники, термінам властива багатоаспектність і понятійна складність, у них з'являється „багатозначність і синонімія”. Тому для семантизації термінів та розширення термінологічного вакабуляру доцільно визначити похідні терміна.

Однією з головних відмінностей мови вузькогалузевої літератури стає значна насиченість тексту спеціальними термінами, які є засобом вираження, збереження та передачі спеціальних понять у певній галузі науки. Але такі лексичні одиниці часто відсутні не тільки в звичайних англо-українських, але й термінологічних словниках.

Переклад таких текстів потребує абсолютно чіткого знання нової термінології, знань у тій сфері науки, до якої відносяться дані терміни, а також вміння передати їх рідною мовою. Це становить одну з основних складностей роботи з текстами професійного спрямування, особливо на першому курсі, оскільки часто науковий зміст англійського матеріалу випереджає введення відповідних понять в спеціальних дисциплінах рідною мовою. Щоб запобігти цій проблемі, вважаємо за потрібне навчати студентів технології ймовірного програмування, яке передбачає знання форм мовного явища, знання його граматичного або лексичного значення, його місця у структурі речення, його типових оточень, елементів тексту, які з високим ступенем імовірності дозволяють прогнозувати його появу у даному конкретному тексті. Щодо зняття труднощів фактичного розуміння інформації когнітивного змісту на даному етапі, вдаємося до застосування словника англо-українсько-російських співвідношень і тезауруса загальнобіологічних понять.

Оскільки термін – спеціальне слово або словосполучення, яке служить точним позначенням понять якоїсь галузі науки, його не тлумачать, а визначають [3]. Тому слід привчати студентів до користування друкарськими та електронними галузевими словниками, які мають потужні бази термінологічних даних та користуються найбільшою популярністю.

У роботі з текстами професійного спрямування варто звертати увагу студентів на складні випадки щодо функціонування і варіантів передачі на рідну мову агробіологічних термінів:

1. Велика кількість загальноживаних слів набувають значень, специфічних для агробіологічної сфери, тобто стають вузькими термінами: *cell* – камера, келья, ячейка (біол. клітина); *habitat* – місце проживання, місце розповсюдження, природне середовище, довкілля; *meal* – їжа, борошно грубого помелу.

2. У даному випадку значення терміну складає одне зі значень слова і перекладається за допомогою лексичного еквівалента: *habitat of life* – спосіб життя. Тут доцільною може бути робота з загальним та термінологічним англо-українським словником для знайомства з варіантами розширення значення слова і, відповідно, з базовою агробіологічною термінологією.

3. У сучасній науковій літературі, зокрема з аграрних проблем, ми часто стикаємося з таким явищем, коли термін має два і більше значень в одній галузі: *meal* — борошно грубого помелу; амер. кукурудзяне борошно; *crop* — урожай; жнива; посів; с.-г. культура (*industrial crops* — технічні культури), *crop rotation* — сівозміна, *yeild* — урожай, збір плодів, розмір виробітку, *food* — їжа, корм; 2) продукти харчування, продовольство; 3) поживні речовини; 4) поживний.

Така багатозначність створює нечіткість і підміну одного терміну іншим. І тут особливо важливо враховувати контекст, тобто лексичне і граматичне оточення терміну. Контекст допомагає виявити наступне: а) вживається слово в своєму звичайному значенні чи в спеціальному технічному. Наприклад, *maturity* — зрілість, стиглість або наставання строку платежу; термін обертання (облігацій); б) в якому із своїх значень вживається багатозначний термін у конкретному випадку.

Як приклад, розгляньмо переклади слова «consumers»:

1. European consumers (споживачі) would accept genetically engineered foods.
2. Primary consumers (консументи) obtain their energy from green plants.

Особливості функціонування термінів потребують відповідних засобів перекладу на рідну мову їх значення. Оскільки в сучасній англійській науково-технічній літературі дуже поширені терміни-словосполучення, є сенс ознайомити студентів з декількома базовими прийомами перекладу цих лексичних одиниць.

1. Переклад здійснюється за допомогою слів і виразів рідної мови, які дослівно відображають слова і вирази англійської мови (так зване калькування): *chain reaction* - ланцюгова реакція; *abiotic factor* — абіотичний фактор, *natural selection* - природний добір.

2. Переклад з використанням родового відмінку, наприклад: *soil conservation* — збереження ґрунту, *plant protection* — захист рослин, *soil erosion* — ерозія ґрунту, *materials cycles* — кругообіг речовин.

3. Переклад іменника за допомогою прикметника, наприклад: *seed bank* - насінневий банк, *species richness* — видове багатство, *stem cell* — стовбурова клітина, *water energy* — водна енергія, *cell engineering* — клітинна інженерія.

4. Переклад словосполучення за допомогою групи пояснювальних слів, наприклад: *biotechnology-derived* — той, що має біотехнологічне походження, *relay cropping* — змінна система вирощування с/г культур, *plant-incorporated protectants (PIPs)* — інкорпоровані в рослини засоби захисту.

5. Переклад зі зміною порядку компонентів атрибутивної групи, наприклад: *farm crop cultivation* — культивування сільськогосподарської культури, *plant protection measures* — засоби захисту рослин, *ecosystem equilibrium state* — стан рівноваги екосистеми.

Слід звернути особливу увагу на переклад термінологічних сполучень, які складаються з двох або трьох слів, оскільки без допомоги викладача студентам не завжди вдається правильно перекласти подібні сполучення: *food safety* — безпека продуктів харчування, *safety testing* — тестування на безпеку, *food crop* — сільськогосподарська продовольча культура, *herbicide-tolerant crop* — сільськогосподарська культура, стійка до гербіцидів.

Висновки. Таким чином, вищенаведені приклади, які демонструють функціонування агробіологічних термінів та можливі варіанти їх перекладу, звертають нашу увагу на те, що агробіологічна термінологія має схильність до багатоваріантності при перекладі, полісемії або омонімії, а складні слова здебільшого потребують особливого знання та осмислення при їх перекладі. Для запобігання труднощів, що виникають у студентів під час перекладу фахових текстів, виникає необхідність у більш активній роботі зі спеціальною лексикою, ґрунтовному

вивченні її багатозначності, синонімії, антонімії, особливостей словотворення та можливостей перекладу.

Вважаємо, що вищенаведені міркування відкривають можливості як для практичного застосування розглянутих способів перекладу агробіологічної термінології, так і для подальшого творчого пошуку з метою ефективного читання професійно спрямованих англійських текстів, які одночасно сприяють формуванню термінологічної компетентності, наявність якої відкриває майбутнім фахівцям агробіологічних спеціальностей можливість для розвитку та досягнення професійного успіху в агропромисловій галузі.

Список використаних джерел

1. Власюк І. Формування професійно-термінологічної компетентності майбутніх економістів / І. Власюк // Педагогіка і психологія професійної освіти // Науково – методичний журнал. – Львів, 2012. – № 1. – С. 50–58.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти, вивчення, викладання, оцінювання. Відділ сучасних мов. Страсбург. – К.: Ленвіт, 2003. – 261 с.
3. Кочерган М. Вступ до мовознавства. – К.: видавничий центр “Академія”, 2004. – 122 с.
4. Кусько К. Лінгвістика тексту за фахом // Лінгводидактична організація навчального процесу з іноземних мов у вузі. Колективна монографія. – Львів: “Світ”, 1996. – С.13-14.
5. Лучкіна Л. Формування фахового словника в майбутніх учителів технічних спеціальностей /Л.Лучкіна // Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка. / Серія: «Педагогіка». – Т., 2002. – №3. – С.104-105.

References

1. Vlasyuk I. Formirovaniye professional'no-terminologicheskoy kompetentnosti budushchikh ekonomistov / I. Vlasyuk // Pedagogika i psikhologiya professional'nogo obrazovaniya // Nauchno -metodicheskiy zhurnal. – L'vov , 2012. – № 1. – С. 50-58.
2. Zagaljnojevropejski Rekomendaciji z movnoji osvity, vyvchennja, vykladannja, ocinjuvannja. Viddil suchasnykh mov. Strasburgh. – K.: Lenvit, 2003. – 261 s.
3. Kochergan M. Vvedeniye v yazykoznanije. – M.: izdatel'skiy tsentr "Akademiya" , 2004. – 122 s.
4. Kusko K. Lingvistika teksta po spetsial'nosti // Lingvodidaktichna organizatsiya uchebnogo protsessa po inostrannym yazykam v vuze. Kollektivnaya monografiya . – L'vov : "Mir" , 1996. – S.13-14.
5. Luchkina L. Formirovaniye professional'nogo slovarya v budushchikh uchiteley tekhnicheskikh spetsial'nostey /L.Luchkina // Nauchnyye zapiski TDPU im. V. Gnatyuka / Seriya «Pedagogika». – T., 2002. – №3. – S.104-105.